

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za razvoj i sprovođenje Programa upravljanja populacijom napuštenih pasa u Republici Srbiji

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Sadržaj

1. UVOD	3
2. CILJEVI AKCIONOG PLANA	5
3. SPECIFIČNI CILJEVI	6
3. 1 Poboljšati i napraviti potrebne promene u sprovođenju postojećeg pravnog okvira i uskladiti zakonodavstvo kako bi se stvorio efikasan sistem UPP	6
Poseban zadatak 1. Utvrditi propuste postojećeg zakonodavnog okvira s posebnim naglaskom na UPP	7
Poseban zadatak 2. Uskladiti zakonodavstvo u skladu s najboljom praksom predstavljenu u Strategiji i zakonodavstvom EU	7
Poseban zadatak 3. Predložiti potrebne izmene za stvaranje efikasnog UPP sistema u odnosu na Strategiju	7
3. 2 Razvoj integrisanog i održivog sistema kontrole pasa	8
3. 2. 1 Upravljanje populacijom pasa	8
Poseban zadatak 1. Identifikacija i registracija svih pasa	9
Poseban zadatak 2. Kontrola izvora napuštenih pasa	10
Poseban zadatak 3. Kontrola kretanja pasa na javnim površinama	11
3. 2. 2 Poboljšanje upravljanja prihvatilištima	12
Poseban zadatak 1. Izgradnja kapaciteta prihvatilišta	12
Poseban zadatak 2. Opasni psi i ugrizi	13
3. 3 Praćenje i evaluacija UPP-a intervencija	14

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

1. UVOD

Tema napuštenih pasa je složeno društveno, političko i ekonomsko pitanje, a može da bude i vrlo društveno polarizirajuće. Kao takvo, upravljanje populacijom pasa (eng. *Dog Population Management* - DPM, odnosno Upravljanje Populacijom Pasa- UPP) može da bude problematično, a glavna zabrinutost su nehumane prakse hvatanja i eutanazije, te nemogućnost osiguravanja prihvatljivih standarda dobrobiti životinja prilikom rada službi za kontrolu životinja zbog ograničenih resursa.

Sistem UPP je neophodan kako za zaštitu zdravlja i dobrobiti napuštenih pasa, tako i za zaštitu javnosti u kontaktu sa njima. Veliki broj napuštenih pasa na ulicama i prepunjena prihvatilišta sa niskim nivoom zdravlja i dobrobiti pasa će takođe imati negativan emotivni uticaj na širu javnost. Svaki program UPP treba da se sprovodi na human način koji osigurava korist kako za širu javnost i okolinu, tako i za zdravlje i dobrobit pasa.

Smernice OIE-ovog Kodeksa o zdravlju kopnenih životinja o kontroli populacija napuštenih pasa u Poglavlju 7.7., platforma OIE-a i nedavno pokrenuta platforma EU o dobrobiti životinja mogu da se koriste kao smernice i preporuke, budući da ne postoji evropsko zakonodavstvo za kontrolu populacije pasa. Srbija kao članica OIE-a primenjuje ovaj kodeks kroz nacionalni pravni okvir i nacionalnu strategiju.

U dva istraživanja sprovedena u Republici Srbiji 2018. i 2020. Identifikovani su najvažniji problemi kontrole napuštenih pasa:

- nedostatak tehničke veštine i znanja za UPP
- nedovoljni ljudski resursi (na centralnom nivou)
- nedovoljno uključivanje nevladinog sektora
- velika rasprostranjenost hordinga
- društveno-ekonomski faktori
- potreba za službenim odobrenjem lokalnih programa na nacionalnom nivou

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

- potreba za povećanjem finansijskih sredstava
- potreba za poboljšanjem saradnje svih aktera

Stoga će dugoročno rešenje u Republici Srbiji da zahteva sveobuhvatan, koordiniran i progresivan program obrazovanja vlasnika, upravljanja životnom sredinom, kontrolu nad obaveznim obeležavanjem i registracijom, kontrolisani uzgoj i prodaju, kao i razvoj usluga kontrole napuštenih pasa. Takođe će da zahteva jačanje i poboljšanje kapaciteta veterinarskih službi, kao i veština i znanja veterinarskih radnika.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

2. CILJEVI AKCIONOG PLANA

Opšti cilj ovog Akcionog plana je poboljšanje statusa i dobrobiti napuštenih pasa u Srbiji.

Strateški cilj akcionog plana u skladu sa Nacionalnom strategijom za razvoj i sprovođenje Programa upravljanja populacijom napuštenih pasa u Republici Srbiji (u daljem tekstu: Strategija) je utvrđivanje i postavljanje koraka koje je potrebno poduzeti kako bi se postigli odabrani Specifični ciljevi i postizanje opšteg cilja.

Konkretnije, Akcioni plan ima sledeće posebne ciljeve:

- 1. Poboljšati i izvršiti potrebne izmene za sprovođenje postojećeg pravnog okvira i uskladiti zakonodavstvo radi stvaranja delotvornog UPP-a;***
- 2. Razvoj integrisanog i održivog sistema kontrole pasa;***
- 3. Razvoj sistema praćenja i evaluacije UPP intervencija.***

Odabrani specifični ciljevi bi trebalo da osnaže aktere na svim nivoima, posebno veterinarske službe, kako bi se Strategija što uspešnije sprovela.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

3. SPECIFIČNI CILJEVI

3. 1 Poboljšati i napraviti potrebne promene u sprovođenju postojećeg pravnog okvira i uskladiti zakonodavstvo kako bi se stvorio delotvoran sistem UPP

Cilj	Poseban zadatak	Metoda	Vremenski period	Buđet	Odgovornost
Poboljšati i napraviti potrebne promene za sprovođenje postojećeg pravnog okvira i uskladiti zakonodavstvo kako bi se stvorio delotvoran sistem UPP	Utvrđiti nedostatke postojećeg zakonodavnog okvira sa posebnim naglaskom na UPP	Interna radna grupa	4th Q 2021		Uprava
		Radna grupa svih aktera (kao što je navedeno u Strategiji pod 1.5)	1st Q 2022		Uprava
	Uskladiti zakonodavstvo sa najboljom praksom predstavljenom u Strategiji i zakonodavstvu EU -a, posebno sa Reg. 576/2013 EU, Reg. 577/2013 Eu i Odlukom 518/2013	Interna radna grupa	4 th Q 2021		Uprava
		Radna grupa svih aktera (kao što je navedeno u Strategiji pod 1.5)	1 st Q 2021		Uprava
	Predložiti potrebne promene za stvaranje delotvornog sistema UPPu odnosu na Strategiju	Interna radna grupa	4th Q 2021		Uprava
		Radna grupa svih aktera (kao što je navedeno u Strategiji pod 1.5)	1st Q 2022		Uprava
		Javna rasprava	2 Q 2022		Uprava

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Poseban zadatak 1. Utvrditi propuste postojećeg zakonodavnog okvira sa posebnim naglaskom na UPP

a) Interna radna grupa

- Mogući nedostaci postojećeg zakonodavstva su identifikovani u Strategiji, a na temelju tih podataka interna radna grupa Uprave za veterinu treba da utvrdi jesu li prihvatljivi, a ako je tako, pripremiti radne dokumente kako ne bi došlo do propusta prilikom promene zakonodavstva.

b) Radna grupa svih aktera

- Svi akteri uključeni u UPP treba da budu uključeni u proces razvoja zakonodavstva jer će svi oni imati aktivnu ulogu u budućem sprovođenju Zakona i podzakonskih akata.

Poseban zadatak 2. Uskladiti zakonodavstvo sa najboljom praksom predstavljenom u Strategiji i zakonodavstvom EU

a) Interna radna grupa

- Zbog problema koji su identifikovani u UPP-u, a koji su prikazani u Strategiji, preporučuje se usklađivanje sa preporukama iz Strategije i važećim zakonodavstvom EU. Treba da se posveti posebna pažnja boljem sprovođenju zakonodavstva podelom zadataka različitim akterima, onako kako je to predstavljeno u Strategiji. Takođe se preporučuju usklađivanje EU Reg 576/2013, Eu Reg 577/2013 i Odluke 518/2013.

b) Radna grupa svih aktera

- Svi akteri uključeni u UPP treba da budu uključeni u proces razvoja zakonodavstva jer će svi oni imati aktivnu ulogu u budućem sprovođenju Zakona i podzakonskih akata.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Poseban zadatak 3. Predložiti potrebne izmene za stvaranje delotvornog UPP sistema u odnosu na Strategiju

- a) Interna radna grupa
- Nakon završetka prva dva posebna zadatka, Uprava za veterinu treba da predloži nacrt budućeg zakonodavstva koje bi trebalo da obuhvati UPP onako kako je to preporučeno u Strategiji.
- b) Radna grupa svih dionika
- Svi akteri koji su uključeni u UPP treba da budu uključeni u proces razvoja zakonodavstva jer će svi oni imati aktivnu ulogu u budućem sprovođenju Zakona i podzakonskih akata.
- c) Javna rasprava
- Zbog posebne osetljivosti teme, trebalo bi da se održi javna rasprava o predloženim promenama. Javno mnjenje treba da se uzme u obzir pri dovršavanju zakona.

3. 2 Razvoj integrisanog i održivog sistema kontrole pasa

3. 2. 1 Upravljanje populacijom pasa

Cilj	Poseban zadatak	Metoda	Vremenski period	Buđet	Odgovornost
Razvoj integrisanog i održivog sistema upravljanja populacijom pasa	Obeležavanje i registracija svih pasa	Obuke o važnosti obeležavanja i registracije pasa	Q2 2022		Uprava
		Registracija svakog psa koji se koristi u komercijalne uzgojne svrhe	Q3 2022		Uprava
		Angažovanje dodatnih ljudskih resursa	2022 (kontinualna mera)		
		Usklađivanje podataka o postojećim odgajivačnicama	2022 (dva kvartala)		Koordinaciono telo/tim za UPP
	Kažnjavanje svakog odstupanja od zakona	Q3 2022		Uprava	
	Kontrola izvora	Sistemska prikupljanje podataka - osposobljavanje;	Q4 2021		Projekat

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

	napuštenih pasa	UPP obuka utemeljena na principima Strategije	Q1 2022		Projekat
		Pilot projekat	Q1 2022		Projekat
		Formiranje radnih/ koordinacionih grupa na nivou JLS	2022 (dva kvartala pre izrade programa UPP)		Lokalna samouprava
		Izrada prilagođenih programa UPP	Q2 2022		
	Kontrola kretanja pasa na javnim prostorima	Serijske radionice o zakonodavstvu, obeležavanju pasa, kaznenim odredbama i humanom rukovanju i hvatanju pasa	Q3 2022		Uprava
	Kampanje jačanja javne svesti i odgovornog vlasništva	Razvoj komunikacione strategije	Q4 2021		Projekt
Pokretanje kampanje		Q1 2022		Projekt	

Poseban zadatak 1. Obeležavanje i registracija svih pasa

Kako bi se ispunio ovaj poseban zadatak, potrebno je: da se na nacionalnom nivou uvede potpuno sprovođenje važećih zakona, sa posebnim naglaskom na propise koji se odnose na obeležavanje i registraciju pasa; da se omogući puna funkcionalnost centralne baze podataka; i kontrola nezakonitih postupaka na svim nivoima (od javnosti, vlasnika, do kinologa i veterinarara).

Aktivnosti koje treba da se sprovedu:

a) Obuke o važnosti obeležavanja i registracije psa

- Obuke treba da uključuju teme - Pravni okvir; Sistem obeležavanja i registracije pasa; Kontrola komercijalnog uzgoja i prodaje pasa; Kontrola kretanja pasa (nacionalna i međunarodna);

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

- Minimalna dvodnevna obuka/obrazovanje mora da uključuje sve zainteresirane strane-odgajivače, veterinare, upravitelje prihvatilišta, lokalnu samoupravu, zoohigijenske službe, predstavnike nevladinih organizacija itd .;
- Ove obuke bi trebalo da budu organizovane u saradnji najviših državnih tela iz oblasti, odnosno - Uprave za veterinu, Veterinarske komore Srbije, Kinološkog saveza Srbije kako bi predstavili jedinstven stav i dali ton budućnosti.

b) Registracija svakog psa koji se koristi u komercijalne uzgojne svrhe

- Zbog neusklađenosti podataka o broju komercijalnih odgajivača prikazanih u Strategiji, postoji potreba da vlasnici/odgajivači registruju svakog psa koji se koristi u uzgojne svrhe;
- Potrebno je izvršiti usklađivanje podataka o postojećim odgajivačnicama pasa u Republici Srbiji, koje su evidentirane u Kinološkom Savezu Srbije i odrediti način i rokove njihove registracije u registru koji u skladu sa zakonom vodi Uprava za veterinu

c) Kažnjavanje svakog odstupanja od zakona

- Kroz kontrolu poštovanja zakona osigurati da se vlasnici pasa pridržavaju zakonskih zahteva i da oni koji više puta krše zakon budu upozoreni i kažnjeni;
- Ako vlasnici ne vakcinišu svoje pse u zadatom godišnjem roku, veterinarske stanice bi trebalo da imaju mogućnost da prijave te vlasnike Republičkoj veterinarskoj inspekciji;
- Izmenama i dopunama zakona o veterinarstvu predložiti da komunalna inspekcija dobije nadležnost za kontrolu obeležavanja pasa na javnim površinama, kao i pristup centralnoj bazi.
- Kroz angažovanje dodatnih ljudskih resursa (veterinara i veterinarskih inspektora) koji bi trebalo da se angažuju kroz raspoložive projekte i na druge načine na sprovođenju mera strategije i drugih zakonskih propisa koji se odnose na kontrolu obeležavanja, vakcinacije, kontrole rađanja neželjenih štenaca i držanja pasa
- Uvođenje kazni na licu mesta za neregistrovane pse – npr. vlasnici neregistrovanih pasa treba da budu kažnjeni kada se nađu na javnim površinama.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Poseban zadatak 2. Kontrola izvora napuštenih pasa

Kako bi se ispunio ovaj specifični zadatak, potrebno je da se izgradi ljudski kapacitet u nekoliko ključnih oblasti:

a) Sistemsko prikupljanje podataka - obuka

- Kao što je predstavljeno u Strategiji, dostupni su samo ograničeni podaci o dinamici i trendovima populacije pasa u Srbiji, pa postoji potreba za obukom u području prikupljanja podataka i upravljanja timovima koji će ubuduće sprovoditi UPP aktivnosti, jer će prikupljanje podataka biti od izuzetne važnosti pre izrade prilagođenih lokalnih programa UPP -a;
- Minimalno trodnevna obuka bi trebalo da pruži informacije i pokrije nekoliko tema o prikupljanju i jednostavnom upravljanju podacima kako bi se podaci prikupljeni kroz druge aktivnosti (broj napuštenih pasa; podaci iz upitnika javnog mišljenja, i sl.) mogli kvalitetno da se obrade i posluže za razvoj kvalitetnog UPP-a.

b) UPP obuka utemeljena na načelima predstavljenim u Strategiji

- Minimalna petodnevna obuka bi trebalo da: razvije tehničko znanje za planiranje i sprovođenje aktivnosti preliminarne procene za intervencije u upravljanju populacijom pasa; upozna učesnike sa metodologijom studija procene (utvrđivanje procena detektibilnosti, izračunavanje procene populacije, broj pokazatelja, reprezentativne rute, protokoli brojanja, upitnici za napuštene pse, zbunjujući faktori); te praktičnu obuku za samostalno sprovođenje upitnika i studija javnog mnjenja.

c) Pilot projekat u nekoliko jedinica lokalne samouprave

- Nakon sprovedenih treninga, trebalo bi da se sprovede pilot istraživanje kako bi se proverilo jesu li polaznici spremni da preuzmu sve potrebne aktivnosti vezane za UPPu svojim jedinicama lokalne samouprave (u daljem tekstu JLS);
- Pilot projekat mora da se sastoji od svih mera UPP-a koje su bile obuhvaćene na prethodnim obukama polaznika, a kao rezultat se očekuje nacrt prilagođenog programa UPP za njihovu JLS.
- Zbog raznolikosti društvenih, ekonomskih, geografskih i javnih percepcija problema napuštenih pasa, neophodno je da svaka JLS izradi svoj program za rešavanje problema po meri. Ovaj plan mora da bude zasnovan na strategiji i odobren na nacionalnom nivou. Svaka JLS koja planira da počne sa rešavanjem problema napuštenih pasa treba da odluči o pristupu koji će da primeni. Ova odluka mora da se donese: na osnovu stvarnih podataka

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

o broju napuštenih pasa u tom regionu; o podacima o tome da li u tom regionu postoje prihvatilišta, i ako postoje, u kom su statusu; o finansijskim i ljudskim kapacitetima JLS; i na stav javnosti.

- *Aktivnost 1. Određivanje broja pasa*

Da bi se pravilno procenio broj napuštenih pasa u određenoj JLS potrebno je sprovesti obuku koja je predstavljena pod 3.2.1 Specifični zadatak 2. Ove obuke treba da sadrže metodologiju preporučenu u Strategiji.

- *Aktivnost 2. Prihvatilišta i njihov status po pitanju dobrobiti životinja*

Detaljno predstavljeno pod 3.2.2. Specifični zadatak 1

- *Aktivnost 3. Finansijski i ljudski kapaciteti JLS*

Primenom ovog Akcionog plana treba da se ostvare ciljevi Strategije, koji su jasni u pogledu unapređenja ljudskih kapaciteta JLS. Finansijski kapaciteti JLS su osnovno sredstvo koje će odrediti pristup rešavanju problema napuštenih pasa, pa mu je potrebno posvetiti dodatnu pažnju. Da bi JLS mogle kvalitetno da sprovedu UPP, potrebno je da se objasne finansijski troškovi svakog pojedinačnog zahvata tokom zbrinjavanja napuštenih pasa. U literaturi je predstavljeno nekoliko modela¹ koji se mogu uzeti u obzir: a) razvoj prihvatilišta i smeštaj svih napuštenih pasa; b) CNR politika koja će da dozvoli psima da ostanu na ulici, ali treba da spreči dalji rast populacije napuštenih pasa; i c) kombinacija ta dva modela.

- *Model 1. Prihvatilišta*

Ovaj model može da se primeni ako u regionu već postoje prihvatilišta sa zadovoljavajućim nivoom dobrobiti pasa i ako bi ukupan broj napuštenih pasa mogao da bude smešten u prihvatilišta bez ugrožavanja njihove dobrobiti.

Finansijski aspekti koje treba uzeti u obzir su – troškovi hvatanja pasa na ulici; period karantina prihvatilišta; sterilizacija; vakcinacija i mikročipiranje; lekovi; obezbeđivanje hrane, vode i nege na dnevnom nivou; aktivnosti usvajanja.

- *Model 2. CNR program*

CNR model može da se primeni ako nema prihvatilišta, ili kao dopuna u slučajevima kada kapacitet prihvatilišta nije dovoljan da prihvati sve pse koji se nalaze na ulici. Finansijski aspekti treba da se zasnivaju na celokupnoj populaciji napuštenih pasa koji će proći CNR program da postanu registrovani ulični psi. Ovi troškovi su: troškovi hvatanja pasa na ulici; sterilizacija; mikročipiranje, vakcinacija i revakcinacija; lekove.

- *Model 3. Kombinacija prethodna dva modela*

Ovaj model JLS pruža određenu dozu fleksibilnosti kako bi se što bolje iskoristili postojeće kapaciteti: finansijski, ljudski i infrastrukturni. On kombinuje aktivnosti i rezultate prethodna dva modela tako što su određeni napušteni psi obuhvaćeni

¹ *Høgåsen et al., (2013): Free-roaming dog populations: A cost benefit model for different management options, applied to Abruzzo, Italy. Preventive Veterinary Medicine 112; 401-413

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

programom CNR (zdravi psi koji se ne usvajaju lako i ne predstavljaju rizik za javnost), dok su ostali psi smešteni u prihvatilištima. U prihvatilištima su smešteni psi koji će moći da se brzo udome, čime se otvara prostor za dovođenje novih pasa u prihvatilište, ali i pasa kojima je potrebna zdravstvena nega.

Finansijski parametri koje JLS treba da uzme u obzir su: troškovi hvatanja pasa na ulici; period karantina prihvatilišta; sterilizacija; vakcinacija i revakcinacija, mikročipiranje; lekovi; obezbeđivanje hrane, vode i nege na dnevnom nivou; aktivnosti usvajanja. Ali, u slučaju ovog modela troškove treba računati ne na osnovu cele populacije, što obezbeđuje fleksibilnost.

- **Aktivnost 4. Percepcija javnosti**

Percepcija javnosti, odnosno razumevanje problema napuštenih pasa, je od velikog značaja za uspešnu implementaciju programa UPP. Za JLS je od najveće važnosti da budu svesne javnog mnjenja da bi mogle da razviju program UPP sa kojim će se lokalno društvo složiti. Da bi se to postiglo, trebalo bi da se održi obuka zasnovana na metodologiji predstavljenoj u Strategiji, kao što je prikazano pod 3.2.1 Specifični zadatak 2.

d) Izrada prilagođenih programa UPP

- Po završetku obuka i pilot projekta, obrazovaće se pojedinci koji će moći preneti svoje znanje i iskustvo i pomoći drugim JLS u razvoju prilagođenih i održivih programa UPP;
- Potrebno je izvršiti formiranje stalnih radnih grupa na lokalnom nivou - posebnih timova za rešavanje problema napuštenih pasa koji će se na način opisan u strategiji baviti sačinjavanjem i sprovođenjem UPP programa na nivou JLS
- Od posebne je važnosti za svaku JLS razviti prilagođen i održiv UPP program na temelju njihove situacije sa napuštenim psima, društveno-ekonomskim mogućnostima i podrškom javnosti, jer je to najbolji način za postizanje očekivanih rezultata;
- Programi treba da se izrade na temelju preporuka iz Strategije.

Poseban zadatak 3. Kontrola kretanja pasa na javnim površinama

Kontrola kretanja pasa na javnim površinama bi trebalo da uključuje kontrolu svih pasa na javnim površinama – kako vlasničkih tako i napuštenih. Da bi se postigla delotvorna kontrola na javnim prostorima, potrebno je da se unaprede ljudski kapaciteti, na sledeći način:

- a) Niz radionica o zakonodavstvu, obeležavanju, kažnjavanju i humanom postupanju i hvatanju pasa
 - Radionice moraju da uključuju sve učesnike koji su uključeni u kontrolu javnih površina, odnosno sve uključene u kontrolu obeležavanja pasa (napuštenih i u vlasništvu);

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

- Radionice treba da uključuju sledeće teme: Pravni okvir; Sistem obeležavanja i registracije pasa; Humane metode hvatanja i postupanja; sa obaveznim praktičnim delom obuke;
- Radionice bi trebalo da budu podeljene na teoretski i praktični deo, a ne na temelju iskustva polaznika.

Poseban zadatak 4. Kampanje za jačanje svesti javnosti i odgovorno vlasništvo

- a) Razvoj komunikacijske strategije
- Za izvodljiv i održiv UPP, komunikacija sa javnošću je od najveće važnosti. Zato je potrebno da se razvije komunikaciona strategija koja će da uključi sve delove društva, od dece u vrtićima do stručnjaka za životinje.
 - Komunikaciona strategija treba da se razvije na temelju preporuka iz Strategije, OIE -a i iskustva zemalja u okruženju koje ga već imaju.
- b) Pokretanje kampanje
- Kada se strategija publicira, treba pokrenuti kampanje jačanja svesti i odgovornog vlasništva na nacionalnom nivou. Za vreme pokretanja kampanje treba da se uzme u obzir biologija pasa, odnosno sezonalnost njihove reprodukcije.

3. 2. 2 Poboljšanje upravljanja prihvatilištima

Cilj	Poseban zadatak	Metoda	Vremenski period	Budžet	Odgovornost
Razvoj integrisanog i održivog sistema upravljanja populacijom pasa	Poboljšanje upravljanja prihvatilištima	Razvoj ljudskih kapaciteta	Q3 2022 – Q4 2022		Uprava i Projekat
		Obezbeđivanje prihvatilišta na nivou JLS	Kontinuirana mera		JLS Uprava

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

		Upravljanje prihvatilištem - Shelter Quality	Q3 2022 – Q3 2023		
	Opasni psi i ujedi	Savetovanje sa svim zainteresovnim stranama: -okrugli stolovi na temu problema napuštenih pasa, i povezanih društvenih problema (naglasak na kompenzacijama za ujed pasa) -kampanja informisanja i edukacije Kampanja za jačanje svesti	2022 (četiri kvartala ili kontinualno) Q2 2022		Koordinaciono telo/tim za UPP Projekt
		Registracija opasnih pasa	Q3 2021		Uprava
		Kaznene odredbe	Q3 2021		Uprava

Poseban zadatak 1. Izgradnja kapaciteta prihvatilišta

a) Razvolj ljudskih kapaciteta

Kao što je predstavljeno u Strategiji, broj prihvatilišta za pse u Srbiji je u porastu, ali i dalje postoji jaz u njihovom upravljanju, prvenstveno u pogledu ljudskih resursa i postupanja sa psima.

- Radionice moraju da uključe sve zainteresirane strane koje su uključene u osmišljavanje i sprovođenje UPPa. Programi moraju da zadovolje standarde propisane zakonom i priznate međunarodne standarde dobre prakse;
- Radionice bi trebalo da uključuju teme: Protokol o kvalitetu prihvatilišta; osposobljavanje veterinarskog osoblje iz područja veterine u prihvatilištima (eng. *Shelter medicine*); uslovi za hvatanje i transport pasa; smeštaj i upravljanje prihvatilištima za pse; tehnike socijalizacije i procena temperamenta; eutanazija - kada izvesti eutanaziju; vođenje evidencije i redovna analiza podataka.
- Radionice treba da se podele na teoretski i praktični dio, a u sprovođenje ovih aktivnosti treba da se uključe Veterinarska komora Srbije, Veterinarski fakulteti i Uprava za veterinu, kao i moguće druge obrazovne ustanove koje sprovode programe stručnog osposobljavanja putem javnog poziva.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

b) Upravljanje prihvatilištem - Shelter Quality

Strategija jasno navodi tri glavne oblasti koje je potrebno poboljšati kako bi se unapredila dobrobit pasa u prihvatilištima - infrastruktura, broj osoblja i higijena. Za nadogradnju tih oblasti potrebno je nekoliko radnji:

- Treba da se obavi procena postojećih prihvatilišta na temelju Shelter Quality protokola kako bi se utvrdio nivo dobrobiti u svakom prihvatilištu. To će da omogući odabir boljih prihvatilišta od lošijih, a bolja će poslužiti kao primeri dobre prakse za buduće obuke i evaluacije.
- JLS obavezne su, u skladu sa Zakonom o dobrobiti životinja, da na svojoj teritoriji obezbede prihvatilište i prikupljanje, prevoz i zbrinjavanje napuštenih i izgubljenih pasa. Postojeća prihvatilišta potrebno je redovno održavati i rekonstruisati u skladu sa uočenim nedostacima, a na osnovu procene putem protokola o kvalitetu zbrinjavanja životinja u njima i prema nacionalnim standardima za prihvatilišta.
- Predlaže se procena postojećih prihvatilišta na osnovu Shelter Quality protokola, u svrhu kontinuiranog unapređivanja nacionalnih standarda za prihvatilišta.
- Potrebno je sačiniti poseban priručnik za upravljanje prihvatilištima u kojem će biti opisane procedure vođenja ovakvih objekata, sa opisom postupaka i metoda hvatanja, smeštanja, ophođenja i postupanja prema životinjama - od njihovog hvatanja do udomljavanja ili vraćanja na prvobitnu lokaciju u skladu sa UVSP merom
- Potrebno je uspostaviti sistem kontrole - ocenjivanja i praćenja, kako bi se sistemski kontrolisao kvalitet prihvatilišta i dodatno poboljšao nivo upravljanja.
- Zbog potrebe udomljavanja pasa iz prihvatilišta, poseban akcenat mora da se da aktivnostima društvenih medija i drugim mogućim akcijama udomljavanja. Trebalo bi da se održi dvodnevna radionica sa ovim temama za menadžere prihvatilišta i druge zainteresovane strane.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Posebna zadatak 2. Opasni psi i ujedi

a) Kampanja za jačanje svesti

- Potrebno je da se sprovedu kampanje u vezi sa jačanjem svesti i odgovornosti vlasnika pasa kako je predloženo u Strategiji. Ova vrsta aktivnosti dugoročno je u svetu poznata kao jedna od najdelotvornijih metoda.
- Neophodno je odrediti jasan način edukacije, odnosno informisanja na lokalnom i nacionalnom nivou kroz proces savetovanja sa sudskim organima, JLS i ostalim akterima kako je i opisano u tekstu Strategije, a koji se odnosi na visoke naknade koje se isplaćuju u postupcima za ujede pasa na javnim površinama. Informisanje treba da sadrži sve detalje o aktivnostima koje se na nacionalnom nivou i nivou JLS preduzimaju kako bi se kontrolisao i smanjio problem koje napuštene životinje mogu prouzrokovati na javnim površinama (strategije, zakonski propisi, preduzimanje posebnih mera, usvajanje i sprovođenje programa, akcija i aktivnosti na svim nivoima i u saradnji sa različitim partnerima i zainteresovanim stranama)

b) Registracija opasnih pasa

- Identifikacija može da se postigne podzakonskim aktom u kojem svaki pas bilo koje pasmine koji je: ničim izazvan, napao čoveka i naneo mu telesne povrede ili ga ubio; ničim izazvan napao drugog psa i naneo mu teške telesne povrede, odgojen i / ili obučen za borbe pasa ili uhvaćen u organizovanoj borbi sa drugim psom; itd., trebao da bude naveden u nacionalnoj bazi podataka kao opasan pas.
- U proces identifikacije "opasnog psa" potrebno je da se uključi procena ponašanja. Procenu ponašanja bi trebalo da sprovodi obučeni veterinar, dok bi vlasnik trebalo da pohađa *ad hoc* obuku sa psom kako je navedeno u Strategiji.

c) Kaznene odredbe

- Kako bi se sprečila trenutna zloupotreba sistema naknade, trebalo bi da se uspostavi novo standardizovano pravilo za podnošenje zahteva, kako je predstavljeno u Strategiji. Standardizovano pravilo mora da podrazumeva postojanje jasnih procedura za podnošenje odštetnih zahteva, a koje moraju da sadrže: prijavu ujeda nadležnoj službi sa jasnim opisom psa (sa obavezom da se izvrši prepoznavanje uhvaćenog psa od strane oštećenog lica), tačnu lokaciju i vreme ozleđivanja, medicinsku dokumentaciju lekara specijalista koja nedvosmisleno utvrđuje prirodu i način povrede, posebnu izjavu o tome da li je lice već podnosilo zahteve za ovakve naknade i drugo. Ovim pravilom trebalo bi predvideti i način prikupljanja podataka o broju i prirodi odštetnih zahteva nastalih usled povrede od strane napuštenih životinja na javnim površinama i

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

isplaćenih iznosa, a koje je JLS sama ili solidarno sa lokalnim komunalnim preduzećima isplatila na osnovu sudske presude ili vanskudske nagodbe.

- Potrebno je da se uvedu zakonom propisane kaznene odredbe predstavljene u Strategiji, praćene poboljšanim sprovođenjem obeležavanja i registracije pasa.

3. 3 Praćenje i evaluacija UPP-a intervencija

Cilj	Poseban zadatak	Metoda	Vremenski period	Budžet	Odgovornost
Nacionalno kontrolno telo za UPP	Organizacija Nacionalnog kontrolnog tela za UPP	Interna radna grupa	Q2 2021		Uprava
		Okrugli sto svih zainteresovanih strana (kako je navedeno u Strategiji pod 1.5)	Q3 2022		Uprava
		Osnivanje Nacionalnog koordinacionog tima za UPP	Q4 2022		Uprava

a) Interna radna grupa

- Interna radna grupa Nadležnog tela bi trebalo odredi sastav, dužnosti, zadatke i odgovornosti Nacionalnog koordinacionog tima za UPP na temelju preporuka iz Strategije.

b) Okrugli sto svih zainteresovanih strana

- Zainteresovane strane treba da povedu raspravu o predlozima interne radne grupe kako bi se postigla nacionalna sinergija.

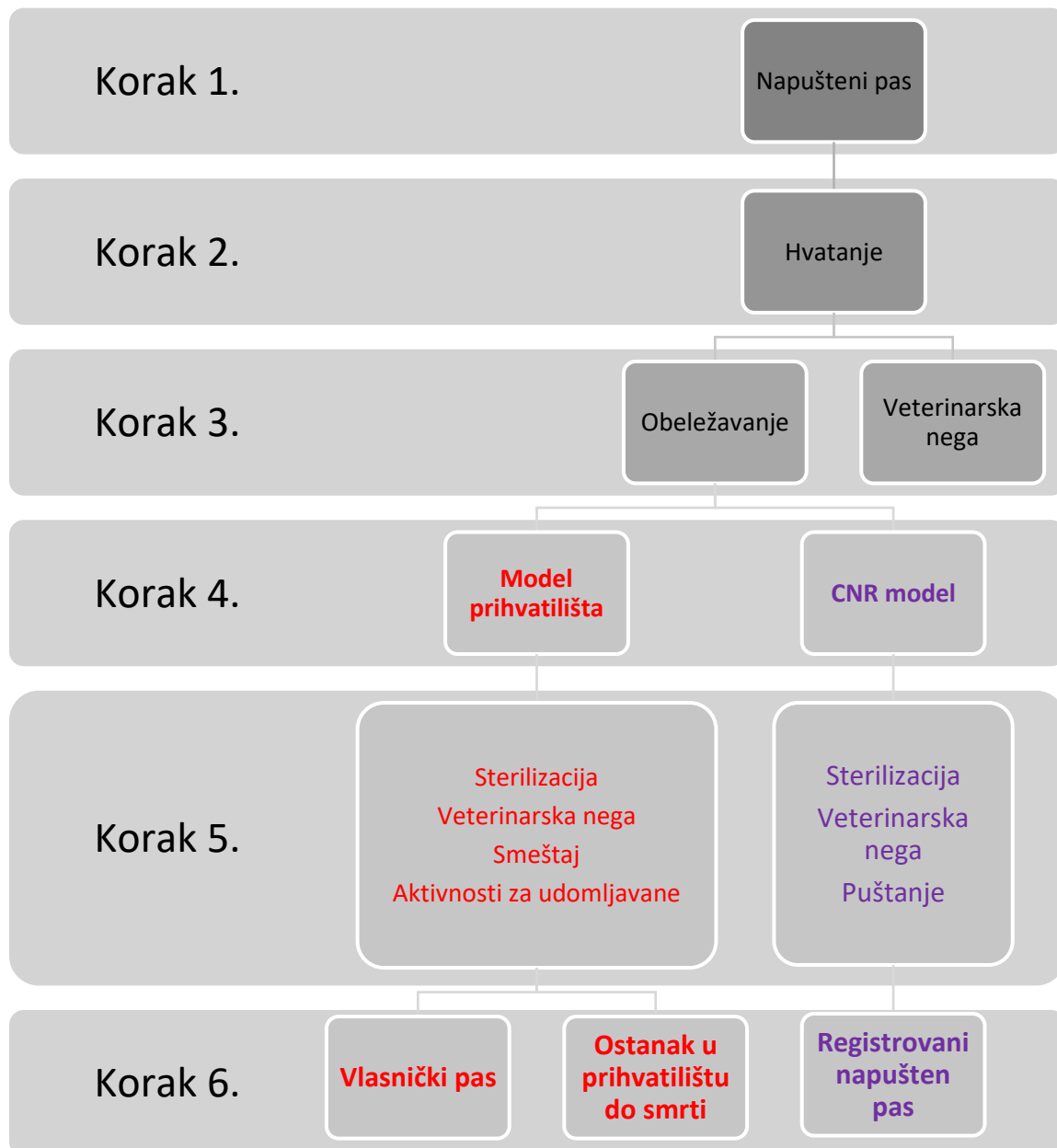
c) Osnivanje Nacionalnog koordinacionog tima za UPP

- Na temelju Strategije i prva dva zadatka u ovom cilju, potrebno je da se osnuje nacionalni koordinacionog tima za UPP.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Prilog I – Smernice za postupanje sa napuštenim psima

Stručna i naučna literatura nudi različite smernice za postupanje sa napuštenim psima. Uvek postoje isti koraci koje treba da se slede nakon susreta sa napuštenim psom (Slika 1.), ali ishodi zavise od modela/ scenarija koji se sprovodi i primenjuje. Pokazalo se da najbolje rezultate daje kombinovanje ova dva modela.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Korak 1 i 2 – Hvatanje napuštenog psa

Za ispunjenje ovih koraka potrebna je koordinacija između JLS i lokalna služba/privredni subjekt koje ima ugovor o hvatanju pasa (lokalno prihvatilište/NVO/zoohigijenska služba).

Lica koja hvataju pse bi trebalo da budu obučena i upoznata sa biologijom i dobrobiti psa. Ova obuka će da se ostvari u okviru 3. 2. 1 Upravljanje populacijom pasa, Specifični zadatak 3, i da omogući lokalnim samoupravama prikupljanje pasa sa ulica uz minimalan stres za životinju.

Korak 3 – Obeležavanje i veterinarska nega

Nakon hvatanja napuštenog psa, svaka životinja treba da se obeleži i proveriti da li ima zdravstvenih problema. Ako je pas prethodno obeležen, imaće broj mikročipa, a ako je ovo prvi put da je uhvaćen, potrebno je da se sprovede mikročipiranje. Svaki novi pas nakon prvog obeležavanja mora da bude uveden u centralnu bazu podataka sa svim osnovnim karakteristikama koje ga definišu - polom, procenjenom starosti, bojom, posebnim oznakama i naravno brojem mikročipa.

Takođe, veliki broj napuštenih pasa ima lezije, povrede, parazitske i zarazne bolesti pa im se nakon hvatanja treba pružiti veterinarska nega.

Korak 4 – Modeli UPP

Na temelju finansijskih, infrastrukturnih i ljudskih kapaciteta svaka JLS treba da primeni modele UPP kojima će upravljati napuštenim psima koji se nalaze u njihovoj nadležnosti. Ovde predstavljamo dva modela, koja se po potrebi mogu kombinovati.

a) Model prihvatilišta

Ako JLS već ima prihvatilište i/ili ima osigurana finansijska sredstva za njegovu izgradnju, u tom slučaju je ovaj scenario primenjiv. Iako se prihvatilište za životinje često smatra važnom potrebom zajednice, to nije uvek slučaj. Prihvatilišta zahtevaju detaljno planiranje i organizaciju različitih aktivnosti (pogledati prilog 2). Osim toga, izgradnja prihvatilišta neće, samo po sebi, dugoročno da reši problem kontrole napuštenih pasa. Zapravo, čak može i da pogorša situaciju jer vlasnicima kućnih ljubimaca pruža jednostavan put da se reše svoje životinje, umesto da razmišljaju o tome kako da se za njih i dalje brinu. Pre nego što se odluči za izgradnju prihvatilišta, JLS mora da bude svesna svih potreba unutar svoje nadležnosti.

Stoga je potrebno da se sprovede preliminarna procena situacije, u sklopu koje treba da se razmotre sledeća pitanja:

- Kolika je JLS/područje kojoj bi novo prihvatilište služilo;
- Postoje li već neka prihvatilišta u regiji, koji je njihov kapacitet i područje koje opslužuju;

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

- Procena populacije napuštenih pasa u JLS;
- Broj pasa kojima je potrebna pomoć na vašem području tokom prethodnih nekoliko godina, i može li da se identifikuje šablon ili trend kretanja populacije;
- Postojeći programi hvatanja napuštenih pasa, kako se sprovode i ko ih sprovodi;
- Finansijska situacija na tom području, na primer je li verovatno da ćete moći da finansirate prihvatilište iz javnih donacija ili će se ga finansirati isključivo JLS – ili oboje;
- Nivo informisanosti lokalnog stanovništva o važnosti i načinu rešavanja problema napuštenih pasa.

Kapacitet prihvatilišta treba da se planira na temelju procenjenog broja pasa u JLS, ali sa jasnom idejom da je prihvatilište za psa samo usputna tačka od ulice do novog vlasnika. Imajući to na umu, prihvatilišta bi trebalo da imaju jasnu strategiju o:

- finansijama;
- ljudskim resursima;
- saradnji sa lokalnim nevladinim organizacijama i volonterima;
- dobrobiti pasa;
- udomljavanju;
- PR aktivnostima.

Prihvatilišta bi takođe trebalo da uzmu u obzir različite troškove koji su navedeni u DODATKU II. ovog Akcionog plana.

b) *CNR model*

Za JLS koje još uvek nemaju prihvatilište, ili je prihvatilište premalog kapaciteta za trenutne potrebe, strategija preporučuje jednu od metoda UPP-a - uhvati-steriliši-pusti (eng. Catch-Neuter-Release, CNR) odnosno CNR model. Logika ovog modela je da se zameni postojeća nekontrolisana i potencijalno opasna populacija, obeleženom, registrovanom, sterilisanom i vakcinisanom koja nastavlja da ispunjava tu nišu. Stoga, iako je populacija pasa koja se slobodno kreće možda manja i kontrolisana, ona će i dalje biti prisutna.

Korak 5 - Postupci sa uhvaćenim napuštenim psima

a) *Model prihvatilišta*

Nakon prijema psa u prihvatilište, treba da se postupa prema Standardnim operativnim postupcima (SOP) koji će da omoguće osoblju prihvatilišta da se prema svakom psu odnosi na isti, ispravan način od prvog dana do dana njegovog udomljavanja. Jedan takav primer je prikazan je dijagramu toka ispod.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Slika 1. Primer procesa usvajanja RSPCA (Kraljevsko društvo za sprečavanje okrutnosti prema životinjama)

Psi moraju da budu u karantinu po dolasku u prihvatilište minimalno 7-10 dana. Taj vremenski okvir može da se prilagodi periodima inkubacije uobičajenih zaraznih bolesti uočeni u regiji u kojoj se nalazi prihvatilište. Svako prihvatilište mora da ima poseban prostor za karantin. Ne sme da se dopusti kontakt između životinja u karantinu ili između životinja koje su u karantinu i onih koje su spremne za udomljavanje. Sve životinje treba da pregleda veterinar u roku od 24 sata od dolaska u prihvatilište, odnosno i pre ukoliko postoje znakovi povreda ili bolesti. Životinje bi takođe odmah po dolasku trebalo da se vakcinišu i tretiraju protiv unutrašnjih parazita. Vreme koje pas provede u karantinu daje priliku za procenu bilo kakvih kliničkih simptoma ili problema u ponašanju životinje. To će pomoći u ponovnom udomljavanju i/ili smeštaju sa odgovarajućim životinjama, posebno u zajedničkim boksovima. Informacije koje su prikupljene pri dolasku i tokom karantina treba da se zabeleže u fizičkom ili elektronskom obliku.

Precizno vođenje evidencije i podataka je ključno za praćenje zdravlja životinja i procenu efikasnosti samog prihvatilišta. Evidencija je takođe važna u dokazivanju delotvornog i profesionalnog upravljanja prihvatilištem i tako može da pomogne u dobijanju finansijskih sredstava i ugovora sa JLS, kao i u izbegavanju potencijalnih pravnih problema. Neki zapisi će biti dostupni javnosti, kao što su podaci o svakoj životinji, ali morate da osigurate da ostali zapisi, na primer o prethodnim vlasnicima, ostanu poverljivi.

Osnovni oblici dokumenata bi trebalo da uključuju sledeće:

1. Obrazac za prihvatanje životinje, ispunjen po dolasku životinje.
2. Zapisnik o proceni životinje, popunjen tokom boravka životinja.
3. Obrasci za usvajanje, uključujući proveru pre odlaska kući i ugovor o usvajanju.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

b) CNR model

Slično modelu prihvatilišta, CNR model takođe treba da ima SOP kako bi aktivnosti bile dobro organizovane, te da osoblje bude upoznato šta treba da čini sa svakim psom u svakom trenutku. CNR model uključuje niz koraka nakon hvatanja slobodnih napuštenih pasa unutar određenog područja:

- Prevoz pasa u veterinarsku ustanovu gde će se obaviti sterilizacija;
- Izvođenje hirurške sterilizacije;
- Obično su psi u ovom trenutku mikročipovani, vakcinisani (besnilo) i dehelmintizirani.
- Neki psi mogu da se zadrže u privremenom smeštaju određeno vreme kako bi im se omogućio oporavak; sa druge strane, neki mogu biti pušteni istog dana, u zavisnosti od njihovog zdravstvenog stanja.
- Puštanje na isto mesto na kojem su psi uhvaćeni, uz osiguranje nege i kontinuiranog budućeg praćenja tih životinja.

Tokom CNR modela mogu da se pojave potencijalni logistički i društveni problemi iz različitih razloga:

- Hvatanje pasa koji se slobodno kreću bez aktivnog učešća lokalne zajednice može da se pokaže problematičnim. Metode hvatanja i transporta se razlikuju po svojoj efikasnosti i stepenu uzrokovanog stresa.
- Standardi hirurške tehnike su vrlo varijabilni. Jasno je da moraju da se naprave kompromisi, ali postoje minimalni standardi koji moraju da se postave - ispod ove granice ne sme da se sprovodi zahvat. To, međutim, nije uvek slučaj i edukacija veterinarskog osoblja ostaje izazov.
- Osiguravanje odgovarajućeg smeštaja za životinje pre i posle operacije često je ograničavajući faktor broja pasa koji može da se obradi.
- Standardi higijene i nege moraju da budu primereni kako bi se sprečile dodatne komplikacije i narušavanje dobrobiti.
- Kada su resursi ograničeni, koje pse treba odabrati? Tradicionalno se daje prednost ženama jer se smatra da to ima veći direktan uticaj na broj novih štenaca. Iako je to logično, ostavljanje većeg broja mužjaka nekastriranim može da podstakne agresiju u populaciji, a mužjaci će ipak morati da se vakcinišu.
- Programi humane kontrole razvijeni su kako bi ponudili prihvatljivu i efikasnu alternativu masovnom ubijanju.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Step 6 - Rezultati

a) Model prihvatilišta

Model prihvatilišta može da ima dva moguća ishoda – pas se ili udomi ili ostaje u prihvatilištu do smrti. Što se prihvatilištem uspešnije upravlja, broj udomljenih pasa će biti veći, a vreme koje psi provode u prihvatilištu kraće. To je cilj kojem svako prihvatilište treba da teži.

b) CNR model

U velikoj većini slučajeva, CNR model će da rezultira puštanjem obeleženih, vakcinisanih i sterilisanih pasa nazad na područje na kojem su i uhvaćeni. Ponekad su neki uhvaćeni psi previše agresivni ili su u uznapređovalom stadiju hronične bolesti pa u tim slučajevima treba razmisliti o eutanaziji.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Prilog II – Primer obračuna troškova za neke aktivnosti upravljanja napuštenim psima

Tabela 1. Detaljne radnje i troškovi koje treba uzeti u obzir pri prilagođavanju Programa UPP– model prihvatilišta

Radnja	Trošak po jedinici* (RSD)	Jednom ili višekratno	Obavezno (OB) ili neobavezno (NO)
<i>Hvatanje psa</i>	1300-3400	1	OB
<i>Veterinarski pregled i mikročipovanje</i>	1079**	1	OB
<i>Vakcinacija i dehelmintizacija</i>	829**	1	OB
<i>Sterilizacija</i>	1495(mužjak) ** 5175(ženka) **	1	OB
<i>Bihevioralna procena</i>	-	1	OB
<i>Ostali troškovi lečenja</i>	Jednokratna/ dugotrajna zaštita od parazita 1550/3770	-	OB
<i>Smeštaj</i>	85-	Dnevno	OB
<i>Hrana i voda</i>	-	Dnevno	OB
<i>Čišćenje</i>	-	Dnevno	OB
<i>Socijalizacija</i>	-	1	NO
<i>Marketinške aktivnosti - udomljavanje</i>	-	1	OB

* Osim predloženih troškova potrebno je godišnje izdvojiti i sredstva za terenski rad i hitne aktivnosti.

**Preporučene cene Veterinarske komore <http://www.vetks.org.rs/>

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Tabela 2. Detaljne radnje i troškovi koje treba uzeti u obzir pri prilagođavanju programa UPP – CNR model

<i>Radnja</i>	Trošak po jedinici* (€)	Jednom ili višekratno	Obavezno (OB) ili neobavezno (NO)
<i>Hvatanje psa</i>	1300-3400	Svake godine	OB
<i>Veterinarski pregled</i>	840**	Svake godine	OB
<i>Mikročipovanje</i>	239**	1	
<i>Vakcinacija i dehelmintizacija</i>	829**	Svake godine	OB
<i>Sterilizacija</i>	1495(mužjak) ** 5175(ženka) **	1	OB
<i>Bihevioralna procena</i>	-	1	OB
<i>Ostali troškovi lečenja</i>	Jednokratna/d ugotrajna zaštita od parazita 1550/3770	1	OB

*Osim predloženih troškova potrebno je godišnje izdvojiti i sredstva za hitne aktivnosti.

**Preporučene cene Veterinarske komore <http://www.vetks.org.rs/>

Kako bi JLS dobile sliku o tome koliko aktivnosti jedno prihvatilište obavlja godišnje, ovde su prezentovane informacije na temelju prikupljenih podataka iz dve različite opštine iz Italije i Hrvatske s funkcionalnim prihvatilištima i DPM uslugama.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Tabela 3. Godišnja učestalost aktivnosti koje sprovodi prihvatilište i zoohigijenska služba u jednoj opštini Hrvatske zasnovano na kapacitetu od 250 pasa

<i>Radnja</i>	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 4	Godina 5	Prosječn o godišnje
<i>Veterinarski pregled i mikročipovanje</i>	3830	3611	3514	3779	3274	3601.6
<i>Sterilizacije</i>	496	490	438	562	471	491.4
<i>Vakcinacije/dehelmintizacije</i>	2283	2145	3960	4257	3391	3207.2
<i>Ukupno veterinarskih intervencija</i>	6609	6246	7912	8598	7136	7300.2
<i>Broj izlazaka na teren</i>	1655	2783	2277	2068	2225	2201.6
<i>Velike marketinške akcije</i>	25	31	23	29	5 (covid)	27
<i>Volonteri</i>	101	95	109	67	46	83.6

* Terenske intervencije nisu povezane samo s upravljanjem populacijom pasa

Tabela 4. Godišnja učestalost aktivnosti koje sprovodi prihvatilište i zoohigijenska služba u jednoj JLS Srbije zasnovano na kapacitetu od 270 pasa

Radnja	Godina 2017	Godina 2018	Godina 2019	Godina 2020	Godina 2021	Prosečno godišnje
1. Veterinarski pregled i mikročipovanje (URAČUNATO ČIPOVANJE I JEDAN KLINIČKI PREGLED PRI UNOSU, OSTALI PREGLEDI NISU UNEŠENI)	426	208	324	530	470	391,1
2. Sterilizacije	192	104	128	228	273	185

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

3.Vakcinacije/ Dehelmintizacije (URAČUNATA 1 VAKCINACIJA NA GODINU I 2 DEHELMINTIZACIJE, ZAKONSKA OBAVEZA)	423	312	486	795	705	544,2
Ukupno veterinarskih intervencija (UKUPNO 1+2+3)	1041	624	970	1573	1375	1116,5
Broj izlazaka na teren (URAČUNATO HVTANJE PASA , NEUSPELE INTERVENCIJE I SAKUPLJANJE I ODNOŠENJE LEŠEVA MALIH ŽIVOTINJA PO INSPEKCIJSKOM NALOGU)	685	670	796	869	1023	808,6
Velike marketinške akcije (PROMOCIJE ODGOVORNOG VLASNIŠTVA...)	1	2	2	2	1	1,6
Volonteri*	0	0	0	10	15	5

* Volonteri nisu direktno uključeni u rad prihvatilišta, već u okviru konkursa za sprovođenje projekata iz oblasti unapređenja dobrobiti životinja namenjen udruženjima građana, a koje sufinansira JLS

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Kako je prikazano u tablici, marketing i saradnja sa javnošću (volonterima nevladinih organizacija) izuzetno su važni za postizanje ciljeva svakog UPPsistema, pa je potrebno da se te aktivnosti predvide u planu.

Tabela 5. Popis zaposlenih u prihvatilištima u opštinama Hrvatske i Italije

<i>Zanimanje</i>	Prihvatilište 1	Prihvatilište 2	Prosjek
<i>Upravnik</i>	1	1	1
<i>Veterinar</i>	3	4	3.5
<i>Veterinarski tehničar</i>	2	2	2
<i>Pomoćno osoblje</i>	9	4	6.5
<i>Administrativno osoblje</i>	1	1	1
<i>Ostali (hvatači, noćni čuvari,..)</i>	9	2	5.5
<i>NVO volonteri*</i>	20 trajnih (svaki dan) Otrpilike još 60 dodatnih	nepoznato	-

* Nisu zaposleni u prihvatilištu, ali su ključni za funkcionalnost prihvatilišta

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Tabela 6. Finansijski proračun prihvatilišta i službe za životinje iz Hrvatske i Italije (€ godišnje)

Parametar	Trošak	Prihvatilište 1	Prihvatilište 2
osoblje	veterinar*	80.000	320.000
	admistrativci**	15.000	70.000
infrastruktura	trošak gradnje	200.000	200.000
potrošni materijal	lekovi i medicinska oprema	5.000	6.500
<i>Outsourcing aktivnosti</i>	hvatanje pasa	100.000	400.000
	održavanje objekta		
	Pomoćno osoblje		
	čišćenje		
	hrana i voda		
	Veterinar na poziv 24h/d/god	da	da

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

ZAHVALA

Ovim putem želimo da se zahvalimo svim članovima radne grupe na plodnoj, korektnoj i pre svega korisnoj raspravi, koja je pomogla da ovaj dokument bude što kvalitetnije pripremljen.

UČESNICI RADNE GRUPE:

Prof Vladimir Nešić, PhD, predstavnik Univerziteta;

Denis Novak, DVM, predstavnik Veterinarske komore;

Marina Mitrović, DVM predstavnik opštine Opovo;

Miroslav Kovačić, predstavnik grada Sombor;

Goran Išpanović, predstavnik grada Subotica;

Đorđe Riznić – predstavnik grada Aranđelovac;

Nikola Marić, predstavnik grada Bor;

Ružica Aranđelović Ilić, predstavnik Stalne konferencije gradova i opština (SKGO);

Ivan Kurajov, predstavnik NVO;

Tomislav Mikuš, PhD, DVM SNKE3

Andreas Haidoussis, DVM JNKE4;

Antonio Di Nardo, DVM

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

LITERATURA:

Barnard, S., C. Pedernera, A. Velarde, P. Dalla Villa (2014): SHELTER QUALITY. Welfare Assessment Protocol for Shelter Dogs.

Butcher, R. (2009): Catch, Neuter and Release Programmes-The Pros and Cons. World Small Animal Veterinary Association World Congress Proceedings.

Department of Environment and Primary Industries (2013): Action Plan for Managing Wild Dogs in Victoria 2014 – 2019.

Dias Costa, E., C. Marinelli Martins, G. Ribeiro Cunha, D. C. Catapan, F. Ferreira, S. Tostes Oliveira, R. de Cassia Maria Garcia, A. Welker Biondo (2017): Impact of a 3-year pet management program on pet population and owner's perception. Preventive Veterinary Medicine. 139, 33–41.

Hammond Seaman, A., D. Kovač, T. Mikuš, E. Poposka, D. Terzievski, M. Weitzer (2018): Dog population counting survey and setting indicators for dog population management. OIE workshop, Belgrade, Serbia.

Høggåsen, H.R. C. Er, A. Di Nardo, P. Dalla Villa (2013): Free-roaming dog populations: A cost-benefit model for different management options, applied to Abruzzo, Italy. Preventive Veterinary Medicine. 112, 401– 413.

ICAM (2015): Are we making a difference? A Guide to Monitoring and Evaluating Dog Population Management Interventions.

ICAM (2019): Humane Dog Population Management 2019 Update.

IFAW (2017): IFAW's field manual of veterinary standards: Dog and cat sterilisation.

Lyu, P. (2015): Proposal on Solutions to Stray Dog Problem in American Cities. Journal of Political Sciences & Public Affairs. 3: 175. doi:10.4172/2332-0761.1000175

Milošević, D. J. Vračar, A. Hammond Seaman, T. Mikuš (2020): Public perception of stray dog population in six towns of Montenegro RAWC Conference 2020 – Better Science for Better Animal Welfare. Book of Proceedings, pp. 98-101.

Mikuš, T. (2014): Sharing experience of using the SQ protocol in the field. Improving animal welfare – a practical approach, Warsaw, Poland, pp. 21-23.

Mikuš, T. (2015): Shelter Quality Protocol. Vetmedica XI targi medycyny weterynarnej Lodz, pp. 249-253.

Mikuš, T., Barnard, S., Ostović, M., Pavičić, Ž. (2015): Management of Croatian shelters and dog mortality. Animal Populations – World Resources and Animal Welfare Brewhouse Hill, Wheathampstead, Hertfordshire: Universities Federation for Animal Welfare, pp. 22-22.

Mikuš, T., Zajec, T., Ostović, M., Pavičić, Ž. (2015): How do changes in shelter management affect the adoption dynamics? Proceedings of 2nd International Conference on Dog Population Management Istanbul, Turkey, pp. 63-63.

REINFORCEMENT OF ANIMAL HEALTH AND WELFARE

Mikuš, T., Radeski, M., Ciszter, L. T., Dimitrov, I., Jurkovich, V., Nenadović, K., Ostović, M., Zupan, M., Kirchner, M. K. (2018): The Danube Region—On Stream with Animal Welfare Assessment in the Last 35 Years: A Review of Research on Animal Welfare Assessment in a Multi-lingual Area in Europe. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 31, 511-526. doi:10.1007/s10806-018-9737-4

Mikuš, T., Zajec, T., Auslender Ujević, V., Mikuš, O. (2019): Attitudes of shelter visitors regarding companion animal welfare. *Book of Abstracts, Hiby, Elly (ed.). Mombasa, Kenija: ICAM*, pp. 68-69.

Mikuš, T., Ostović, M.; Sabolek, I., Matković, K., Pavičić, Ž., Mikuš, O., Mesić, Ž. (2020): Opinions towards companion animals and their welfare: A survey of Croatian veterinary students. *Animals*, 10, 2; 1-12. doi:10.3390/ani10020199

OIE Platform on Animal Welfare for Europe (2016): Action Plan for 2017 – 2019.

OIE Terrestrial Animal Health Code (2018): Chapter 7.7. Stray dog population control.

Paolini, A., S. Romagnoli, M. Nardoia, A. Conte, R. Salini, M. Podaliri Vulpiani, P. Dalla Villa (2020): Study on the Public Perception of “Community-Owned Dogs” in the Abruzzo Region, Central Italy. *Animals*. 10, 1227; doi:10.3390/ani10071227

Policy North (North West Saskatchewan Policy Unit) (2019): Dog Population Management: Stabilizing Dog Population and Improving Health and Safety in Northern, Remote, and Isolated Communities.

RSPCA (2014): Guidelines for the design and management of animal shelters.

Sabolek, I., Ostović, M.; Mikuš, T., Pavičić, Ž., Matković, K., Antunović, B., Mesić, Ž. (2021): Regional differences in the attitudes of veterinary students in Croatia towards welfare of farm and companion animals. *Veterinarska stanica*, 52, 1; 65-71 doi:10.46419/vs.52.1.5

Slater, M. R., A. Di Nardo, O. Pediconi, P. Dalla Villa, L. Candeloro, B. Alessandrini, S. Del Papa (2008): Cat and dog ownership and management patterns in central Italy. *Preventive Veterinary Medicine*. 85, 267–294.

Šurbek, M., Zupčić, A., Ostović, M., Ekert Kabalin, A., Dragović, J., Mikuš, T., Matković, K., Pavičić, Ž. (2015). Features influencing missing dog recovery. *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 23 (5/6), 54-58.

Weitzer, M., T. Mikuš, M. Zupan Šemrov (2020): Welfare assessment of shelter dogs in Slovenia. *RAWC Conference 2020 – Better Science for Better Animal Welfare. Book of Proceedings*, pp. 101 – 103.

WSPA (2007): Surveying roaming dog populations: guidelines on methodology.